

ANI FISHENKJIAN*

Candidate of Historical Sciences

Institute of History NAS RA

fishenkjianani@gmail.com

ORCID: 0009-0000-0476-8816

DOI: 10.54503/1829-4073-2023.2.40-53

ASSISTANCE OF SYRIAN ARMENIANS TO THEIR LEBANESE COMPATRIOTS DURING THE SECOND CIVIL WAR (1975–1979)

Keywords: Lebanon, civil war, Diocese of Perio, Armenian community, Central Beirut, Syria, Syrian Armenians.

Introduction

The Lebanon is located in the Middle East, on the eastern coast of the Mediterranean Sea, and is the cradle of numerous Christian communities¹ where Armenians have been living from time immemorial². They settled down during different periods of time and for different reasons, especially in the region of Mount Lebanon region³.

As a result of Hamidian massacres in the years 1894–1896 a large number of Armenians, individuals and/or families from Cilicia and provinces of Western Armenia migrated, and found shelter in Europe, America, Egypt and the Lebanon⁴. Although the number of those who settled in Beirut was relatively small, but it contributed to the formation of the Armenian community and the necessary institutions therein. “Before the war of 1914, there was a small

* Հոդվածը ներկայացվել է 05.05.23, գրախոսվել է 10.05.23, ընդունվել է տպագրության 28.08.23:

¹ Վարժապետեան 1951, 3–10: Տէմիրճեան 1980, 28:

² Վարժապետեան 1951, 3–14:

³ Հայոց պատմություն 2015, 320:

⁴ Վարժապետեան 1981, 16–17:

Assistance of Syrian Armenians to Their Lebanese Compatriots During...

community in Beirut residing around St. Nishan⁵, which was a Jerusalem monastery with a small chapel and an adjacent kindergarten.

The Armenian community of the Lebanon was replenished in 1915–1921 with Armenians, who escaped from Cilicia and the provinces of Western Armenia, and took refuge in Lebanon.

The intercommunication between Armenians and the locals has contributed to the progress and development of the country's economy, trade, industry engineering, telecommunication, printing, culture (theatre, arts, photography, music, sports life, etc.), as well as mutual understanding of friendly and humanitarian organizations, one of the important achievements of which was the joint struggle for freedom and the country's independence in 1943.

For dozens of years the Lebanese Armenians were (and still are) involved in the state administration (ministries, army, health, civil life, local administration, etc.) and, as full citizens, dedicated themselves to the development and prosperity of the country, recording valuable achievements at various levels.

On the eve of the second civil war in 1975, the number of Armenians living in the Lebanon was between 240,000 and 280,000, of which 60,000 did not have Lebanese citizenship⁶. Indeed, that peaceful oasis of the Middle East and its Armenian community, represented the leading center of the Armenians in this part of the world and had a key role in the Armenian communities of the region. However, due to the boiling political situation in the country and the region as a whole in the 1970s, the community was to face new dangerous and challenging

⁵ Պէյրոսի այժմու Ս. Նշան եկեղեցին նախապէս կոչուած է վանք: Երուսաղէմի վանքին կողմէ Պէյրոս կը նկատուէր «արգիլեալ գօտի», ուր ապաստան գտած էին նախկին երկու կարգաթող կղերականներ, որոնք միաժամանակ բողոքականութեան յարած էին, կը գրէ Սիսակ Վարժապետեան (**Վարժապետեան** 1951, 3–10: Հայերը Լիբանանի մէջ, 1951, 68): Նախապէս այս վայրը եղած էր Սբ. Յակոբայ Միաբանութեան ուխտէն կարգաթող Յակոբ Աբգարիոս Լուսորացի Եպիսկոպոսին բնակարանը: Անոր վախճանումէն ետք, Երուսաղէմի Սուրբ Յակոբեանց միաբանութիւնը կը գնէ զայն եւ ուխտատրներու համար մատուոյ կը վերածէ: Կը կառուցուի եկեղեցի մը, որ Համաշխարհային Ա. պատերազմին «օսմանցի տաճիկներու» կողմէ կը քանդուի՝ ճանապարհը ընդլայնելու պատրուակով: Զինադադարէն ետք Պէյրոսի ազգայիններու ջանքերով նոր եկեղեցի մը կը կառուցուի: 1929 թ. էն ետք Սբ. Նշան եկեղեցին իր շրջաբակով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան սեփականութիւնը կը դառնայ: (Տես **Վարժապետեան** 1981, 245–247).

⁶ «Զարթօնք» 2019, N 69, see **Յակոբեան** 2006, 9.

conditions, which would have an indelible effect on the stabilization and survival of the Armenian community in the Lebanon.

“Assistance of Syrian Armenians during the Second Lebanese Civil War to the Lebanese Armenians” is the first attempt by us, to retrospectively refer to the days of the civil war in Lebanon, especially during the years 1975–1979, and the humanitarian aid provided by the Syrian Armenian community.

The Lebanese Armenians on the Eve of the Second Civil War

Before the second civil war in the Lebanon, there was intercommunal tension in the country, which led to the civil war in 1975. A confederation of Christian groups opposed the Palestine Liberation Organization, and the united groups of left-wing Druze and Islamic militants⁷. A crisis created from within the country, about the stages of the civil war and the position of the Armenian community in the Lebanon, are covered in detail by some of the local historians in their works related to the topic⁸.

The Reaction of the Diaspora to Days of Lebanese Civil War

The second civil war⁹ that started in the Lebanon on April 13, 1975 lasted for about fifteen years and caused great concern for the local and other Armenian communities in the Diaspora, who were closely following the events.

Taking into consideration the grave and dangerous situation, immediate action was needed by the leading political parties of the community to help assist the Armenian people living in the Lebanon. Therefore, “Consolidation of Lebanese Armenian Parties” was formed in May 1975 between the three traditional parties – The Ramgavar, The Armenian Revolutionary Federation and The Social Democrat Hunchakian. This Consolidation was “...immediately

⁷ **Հովհաննիսյան** 1982, 6–21: See նոյնի Արաբական երկրների պատմություն, 2006, 617–627.

⁸ **Հովհաննիսյան** 1982, 6–21. See **Թյուֆյունճյան** 1992: **Հովհաննիսյան** 2006, 617–627: **Հարությունյան** 2007, 197–224.

⁹ **Լիբանանի առաջին քաղաքացիական պատերազմը սկիզբ առած է 1958 թ.-ին, որ տեւած է վեց ամիս: Այս ընթացքին Լիբանանի ազգային երեք ասանդական կուսակցությունները՝ ՌԱԿ-ը, ՀՅԴ-ը, եւ ՍԴՀԿ-ը իրարու հետ տարածայնություններ ունէին, որ պատճառ հանդիսացաւ Լիբանանի հայ համայնքի պառակտումի եւ մարդկային զոհերու: (See **Տերիկեան** 2018, 121–125. See **Հովհաննիսյան** 2006, 617–627).**

Assistance of Syrian Armenians to Their Lebanese Compatriots During...

approached by the Armenian section of the Communist Party of the Lebanon¹⁰ to face the fatal dilemma with united forces.

“Armenian political parties, well aware of their national patriotic obligations to the Lebanese homeland, and in order to play their destined role well, first decided to act as a consensus, but afterwards, they adopted a public stance that was characterized by positive neutrality, which would not mean isolation and evasion...”¹¹.

On November 19, 1975, the three heads of the communities in the Lebanon, Patriarch of the Great House of Cilicia, His Holiness Khoren A. Catholicos, Patriarch Pathanian Ignatios Petros 16, and Venerable Aharonian addressed diasporan Armenians to extend their assistance to the Lebanese Armenian community¹². At the same time they created a central body of the Armenians of the Lebanon, which consisted of clergymen and laymen¹³.

The Catholicos of All Armenians Vazgen A. addressed the event with a pontifical message. On the occasion of the consecration of St. Sargis church His holiness approached his people referring to the sad events taking place in the Lebanon, “...in which the country’s Christian and Muslim communities live, including the unfortunate Armenian people”¹⁴. In his appeal to the deputies, the Armenian patriarch emphasized the need to support the Lebanese compatriots financially and morally. “We would like to address our patriarchal call again to all our church communities in the Diaspora”¹⁵.

On June 11, 1976 Vardges Hamazaspian, the chairman of the Committee for Cultural Relations with Diaspora Armenians, informed Haroutioun Mateian, a member of the Politburo of the Central Committee of the Communist Party of the Lebanon, about organizing “pioneer camps” for Diaspora Armenian school children. “Hamazaspian confirmed that to face the fatal dilemma with united forces “the Committee has allocated a relatively large amount of space” for the Lebanese-Armenian children – “... 5 children from your circle of families, aged between 8 and 14”¹⁶.

¹⁰ **Դավաթյան** 2007, 30:

¹¹ **Դավաթյան** 2007, 304:

¹² «Հայրենիք» 1975, N 19144:

¹³ «Ազդակ» 1976, N 221:

¹⁴ **Հատիտյան, Շահբազյան** «Էջմիածին», 1976, N 10–11, 95:

¹⁵ See **Հատիտյան, Շահբազյան** «Էջմիածին», 1976, N 12, 17–18.

¹⁶ Լիբանանահայ համայնքը 1915–1990 թվականներին 2017, 278–279:

Fishenkjian A.

According to the data made out in September, 1975, 25,000 Lebanese refugees found shelter in Syria. They were mainly residents of the Christian regions, whose villages and monasteries were attacked by armed groups¹⁷. Lebanese emigrants generally settled in the coastal cities of Tartus, Baniyas and Latakia. "Some also settled in Aleppo, Hama, or Homs", as well as Damascus¹⁸.

Diaspora Armenian social structures also came to the aid of the Lebanese Armenians¹⁹.

The Support of Syrian Armenians to Lebanese Armenians Who Took Refuge in Syria

Syrian Armenians were not left out either. Obeying the call of His Holiness Khoren A. and the Prelacy of the Diocese of Perio, they organized a fundraiser campaign in January 1976 in the hall of the National Prelacy. "On the night before Christmas, they fully participated in this campaign"²⁰. The community of Damascus also participated. A part of the income was transferred to the National Authority of the Lebanon, and the rest of the funds was allocated to the "assistance of Armenian emigrants from the Lebanon"²¹.

Upon the "exclusive permit"²² of the Armenian nationals of Aleppo and the Syrian state, 60 tons of food was sent to the disaster victims of the Lebanon via Ainjar as direct aid on behalf of the national authority of the Armenian Diocese of Perio and in the name of the National Presbytery of the Lebanon, "Armenians who were in safer places, from the West side of Beirut, from Antilias, or from Ainjar, Tripoli and even Aleppo, brought food to where it was humanly possible to reach," writes "Haratch" daily²³.

The nationals of the Diocese of Perio continued to help the needy and spared no effort to obtain the second state license²⁴.

¹⁷ «Ազդակ» 1975, N 168:

¹⁸ «Ազդակ» 1975, N 168:

¹⁹ «Ազդակ» 1976, N 2:

²⁰ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւն Բերիոյ թեմի արխիւ (յետայսու ՄՏԿԿ ԲԹԱ), հաւաքածոյ (հ.) 3, ցուցակ (ց.) 1, թղթածրար (թղթ.) 26, թերթ 106:

²¹ **Տէմիրճեան** 1980, 454:

²² ՄՏԿԿ ԲԹԱ, հ. 3, ց. 1, թղթ. 26, թերթ 106:

²³ «Յառաջ» 1979, N 14.284:

²⁴ ՄՏԿԿ ԲԹԱ, հ. 3, ց. 1, թղթ. 26, թերթ 106:

Assistance of Syrian Armenians to Their Lebanese Compatriots During...

In 1976, the General Armenian Benevolent Union in Syria organized a fundraiser with its departments to support the Lebanese Armenians²⁵. In addition, the Aleppo and Damascus clubs of the Union became shelters and aid stations for Lebanese-Armenian refugees and students²⁶.

A member of the Syrian Parliament, lawyer Krigor Eblighatian, with his “brother Dr. Melkon, who was a deputy in the Lebanese Parliament in the years 1972–1992” acted as a mediator between the influential figures of the Syrian state and the Lebanese Armenian community, so that the Armenian neighborhoods of Beirut would stay away from fratricidal fights²⁷.

“Catholic and Evangelical community heads of Perio Diocese, urged the Armenian spiritual leaders of the Lebanon to “Call on all the Armenian people” to take immediate measures and show full participation in the issue of supporting the Lebanese Armenians²⁸.

Under the auspices of the head of the Catholic Diocese of Perio, Archbishop George Laikiane, a “relief committee” was formed, which “undertook to collect generous and abundant gifts from our people”²⁹ to procure the necessary food and send it to the Lebanon³⁰.

Andranik Khachadurian, the director of Karen Jeppe Armenian College of Aleppo, also presented the situation of Lebanese Armenians in an interview he gave to the Aztag daily newspaper, stating that “On the initiative of the responsible bodies and the leader Datev Srpazan /Sarkisian A.F./, a fundraiser campaign was organized in the hall of the national government...”³¹. The director informed that a special committee was formed to deal with immigrants coming from the Lebanon, and to provide them with work, housing and financial allocations³².

²⁵ «Խօսանակ» 1978, N 1, 3:

²⁶ «Խօսանակ» 1978, N 1, 3:

²⁷ **Մանուկեան**, Յուշեր եւ վկայութիւններ, 2011, <http://archive.aztagdaily.com/archives/32697/>.

²⁸ «Պարբերաթերթ» 1976, N 1–12, 17–19. See «Ջանասէր» 1975, N 11–12, 334.

²⁹ «Պարբերաթերթ» 1976, N 1–12, 17–19.

³⁰ Բերիոյ թեմի Կաթողիկէ Առաջնորդի Գէորգ արք. Լայիքեան, Հալէպի նահանգապետի միջամտութեան շնորհիւ, հրաման ստացած էր Սուրիոյ Պարենատրման եւ Տեղական վարչութեան նախարարներէն, որպէսզի սննդանիւթերը Պարենատրման կեդրոնէն գնելու եւ Լիբանանի Կաթողիկէ Կաթողիկոսութիւն ուղարկելու: (See Պարբերաթերթ 1976, N 1–12, 17–19):

³¹ «Ազդակ» 1977, N 81:

³² «Ազդակ» 1977, N 81:

Fishenkjian A.

School children of refugees were admitted to the Armenian schools of Aleppo for free, and provided with material and moral support³³.

Some of the researchers note that as a result of the second civil war in the Lebanon, the number of people who migrated to Syria was around 20–25 thousand Lebanese Armenians³⁴. According to Tigran Ghanalanyan, 20–25000 Lebanese Armenians took refuge in Syria in 1975–1976³⁵.

However, since March 1975, the inter-communal struggle in the Lebanon did not inspire hope for resolution. The bitter internal strife was relatively quiet in 1977. However, it would not last long, when the events of the second half of 1978 (especially October) would strongly shake both the Lebanese Armenians and the Diaspora Armenians.

According to a series of informal calculations, “From April 1975 to April 1977 more than 600 thousand Lebanese had left the country”³⁶, of which 300,000 returned. However, only half of the returnees continued to live in the Lebanon, while the rest emigrated, as in 1978, the Lebanese crisis alarm began to gain a “new dimension”³⁷.

Due to the depraved and deliberate acts of some extremist elements, the Armenian-populated suburbs of the Lebanon also became targets of armed clashes which had dire consequences for the Lebanese Armenians. Streets, buildings and institutions collapsed along with the economic losses. Unfortunately, there were also human losses, and a part of the population of the disaster zones turned to emigration to foreign shores and/or found refuge in the host countries, and some of them fled to Aleppo”³⁸. “Hayrenik” newspaper of Boston, referring to the misfortune and emigration of the Lebanese Armenians, wrote in one of its editorials: “Every dispersion from Armenian-populated lands to new shores creates a danger of injustice for us and prepares the ground for intimidation from a national-political point of view. We need collective life,

³³ «Ազդակ» 1977, N 81:

³⁴ See **Ղանալանյան** 2016, 95.

³⁵ Արխիային փաստաթուղթերու բացակայութիւնը մեզի ենթադրել կու տայ, որ տրուած վիճակագրութիւնը իր մէջ կը ներառէ նաեւ՝ լիբանանահայ գաղթականները:

³⁶ «Հայրենիք» 1979, N 20126:

³⁷ «Հայրենիք» 1979, N 20126:

³⁸ «Յառաջ» 1979, N 14.284, 2:

Assistance of Syrian Armenians to Their Lebanese Compatriots During...

extraordinary educational efforts, public and organizational opportunities in order to live as a nation”³⁹.

As a result of the catastrophe suffered by the Armenians of the Lebanon in October 1978, the Catholicosate of the Great House of Cilicia formed a “Central body for the restoration of Lebanese Armenians” with the participation of the leaders of the Armenian Catholic and Armenian evangelical communities, representatives of lay people, state representatives of Armenia, representatives of the three Armenian national parties and charitable institutions. Catholicos of All Armenians Vazgen A. appealed to all Armenians to take part in the work to be carried out on the initiative of the Catholicosate of Cilicia, to restore the religious-ecclesiastical, national-friendly, educational, cultural and economic life⁴⁰. In his letter to the bishop, he dictated.

a- Under the chairmanship of the Diocesan Leader, immediately create a “fundraising body with nationwide representation” and plan the fundraising process.

b- Establish contact with the Central Body for the Rehabilitation of Lebanese Armenians through the Catholicosate, invite the most suitable people to talk about the situation of Lebanese Armenians.

c- Regularly and directly send the results of the fundraiser to the Catholicosate, etc⁴¹.

In May-June 1978, a committee whose mission was helping Lebanese Armenians in the days of the Lebanese Civil War, headed for the Lebanon. This committee comprised of R. Kozmoian, the head of the Department of Eastern Countries in the Committee for Cultural Relations with the Armenian Diaspora, and Archbishop S. Nadrian⁴². They went to Beirut on a business trip with the aim of helping Armenian schools and organizations that had been affected by the war in the Lebanon. In 1978, on the initiative of the leader of the Diocese of Perio and the National Authority, in the hall of the Prelacy of Perio Diocese the “Collecting Body” was formed from the Armenian national structures and trade unions in Aleppo. Besides, 150 capable nationals were invited to the Prelacy⁴³. In this

³⁹ «Հայրենիք» 1979, N 19985:

⁴⁰ ՄՏԿԿ ԲԹԱ, հ. 3, ց. 1, թղթ. 37, թերթ 34:

⁴¹ ՄՏԿԿ ԲԹԱ, հ. 3, ց. 1, թղթ. 37, թերթ 35–36 (see «Հայրենիք» 1978, N 19964).

⁴² «Յառաջ» 1979, N 14.284: 1979, N 14.286 (see «Հայրենիք» 1978, N 19963).

⁴³ Լիբանանահայ համայնքը 1915–1990 թվականներին 2017, 328–329:

Fishenkjian A.

regard, a special committee was formed by the National Authority, which was to deal with around 1,500⁴⁴ families of Armenian immigrants from the Lebanon, taking refuge in Aleppo. 1,000 families were sheltering with their relatives, and 500 families were housed in National Schools and other halls. "... We allocated space in the national schools and other halls, providing them with beds and other facilities, as well as food. On this occasion, The National Prelacy voted a budget of 30,000 Syrian liras"⁴⁵.

The Diocese of Perio also participated by sending food to the Lebanon during the civil war. In this regard, the "Armenian Apostolic Church and the ARF were subjected to military conscription, especially in Aleppo. The party members, scouts, unionists, female members of SOKH were also doing serious work. The work was carried out mainly in three centers of Aleppo: the HOMENETMEN-HOYECMEN (Armenian young Men's Society) club in Tilel, Azizie's Homenetmen summer garden, and Saint Gregory the Illuminator Church, Aleppo Al midan National Sahakian College and the region of Karen Jeppe Armenian College"⁴⁶. "A night shift was arranged to welcome and accommodate the Armenian families of refugees and immigrants from the Lebanon", continued Der Tatev Mikayelian, the senior priest of the Armenian Diocese of Perio. Initially, they were accommodated in apartments, but gradually due to the increase in the number of immigrants, they were forced to accommodate them inside the National Schools, where we removed the seats from the seminar halls of the National Sahakyan school and Karen Jeppe Armenian College, and turned them into shelters. The management together with the Prelate of the time, accommodated the children of immigrants for free in the National Schools for about two years"⁴⁷. He mentioned that "most of the Armenian leadership of the Lebanon was located in Aleppo. Along with some of those who stayed in the Lebanon, there were armed boys whose duty was to protect the apartments and national estates of the region"⁴⁸.

⁴⁴ Որոշ տուեալներու համաձայն դէպի Սուրիա՝ Հալէպ, Լաթաքիա եւ Դամասկոս, արտագաղթող լիբանանահայերու թիւը կը նշուի 2000 ընտանիք՝ շուրջ 8000 մարդ: See **Ղանալանյան** 99:

⁴⁵ **Տէմիրճեան** 1980, 455:

⁴⁶ Թեմայի շուրջ մեր գրոյցը Բերիոյ թեմի Տէր Տաթեւ աւագ քին.Միքայէլեանի հետ (հանդիպումը կայացած է 22 Յունուար 2019 թ. Հալէպի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցոյ մէջ):

⁴⁷ See *ibid.*

⁴⁸ See *ibid.*

Assistance of Syrian Armenians to Their Lebanese Compatriots During...

Thus, the children of Lebanese Armenian families who had fled the Lebanese civil war and taken refuge in Aleppo, by special arrangement, were able to continue their studies in the national and private schools of the diocese. In the National Sahakian School alone, there were 155/115 in elementary school, 40 in kindergarten. They got free education during the year 1978–1979⁴⁹. There were also Lebanese-Armenian students inside the Karen Jeppe Armenian College⁵⁰. Students got free education at Lazar Najarian-Kaloust Goulbenkian secondary school of Aleppo too⁵¹.

In February 1989, the Lebanese Armenians faced a new wave of civil war. The schools were closed, most of the people remained trapped in the shelters, unemployment and poor conditions prevailed. The inactivity and high cost of living exposed the population to uncertainty. Some of them left their homes in search of comparatively safer places. Others were even forced to leave the country", some for Syria, some for Cyprus, and some for Europe or elsewhere"⁵². The article "Migrant in Lebanese style" in the "Ararat" daily⁵³ describes the days of the movement that the Lebanese Armenians experienced. It was during those days that thousands of citizens found refuge in Damascus and Aleppo. "All those with relatives and those without relatives were warmly welcomed by our dear compatriots"⁵⁴.

People who had no relatives even preferred to "lie on the pavement" so as not to return to Beirut⁵⁵. However, 10-15 Lebanese were hosted in each house. According to Ani Kiturian, the Armenians of Aleppo are hospitable and patriotic nationals⁵⁶.

Conclusion

Indeed, the political confusion and unstable situation in the Middle East, especially starting from the second half of the twentieth century, continues to this day.

⁴⁹ **Չոլաքեան** 2007, 403:

⁵⁰ **Չոլաքեան** 1997, 289:

⁵¹ Թեմայի շուրջ մեր զրոյցը Բերիոյ թեմի Տէր Տաթևու աագ քին. Միքայէլեանի հետ (հանդիպումը կայացած է 22 Յունուար 2019 թ. Հալէպի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցոյ մէջ):

⁵² **Մելքոնյան** 2005, 431:

⁵³ «Արարատ» 1989, N 14056:

⁵⁴ See *ibid.*

⁵⁵ See *ibid.*

⁵⁶ «Արարատ» 1989, N 14601.

Fishenkjian A.

The civil war in the Lebanon, the war in the south, the Iranian revolution in 1979, Iraq's invasion of Kuwait, the years of Iraqi turmoil, and today, the unfinished Syrian war and the Lebanon's unresolved internal political, socio-economic problems, are phenomena that promote the emigration of local people and especially Armenians.

The wealthy, experts and "working hands" emigrated and will emigrate, whose absence affects and disrupts the mission of our national structures, making it difficult to preserve the Armenian identity in the region.

Editor Seta Dajad Ohanian
Candidate of Historical Sciences,
Acting Senior Researcher
at the NAS RA Institute of History.

BIBLIOGRAPHY

«Ազգակ» (Պէյրուֆ), N 168 /13243/, 27. 09. 1975; N 2 /13358/, 6. 03.1976; N 221 /13577/, 24. 11.1976; N 81 /13749/, 10. 06. 1977.

«Արարատ» (Պէյրուֆ), N 14601 /262/, 6. 10. 1989; N 14056 /257/, 30. 09. 1989.

Դալլաքյան Կ. 2007, Ռամկավար ազատական կուսակցության պատմություն, գիրք երկրորդ, Մուղնի, Երևան, 504 էջ:

«Զարթոնք» (Պէյրուֆ), No 69 (22.658), 17. XII. 2019.

Թյոթյունճյան Պ. 1992, Լիբանանի ժողովրդի ազատագրական պայքարը և հայ համայնքը 1920–1990, «Լույս», Երևան, 334 էջ:

«Խօսնակ», (Պէյրուֆ), 1978, N 1, 1978, 3

Ղանալանյան Տ. 2016, Սփյուռքի ներքին տեղաշարժերը 1950-1980-ական թվականներին, «Նորավանք», Երևան, 164 էջ:

Լիբանանահայ համայնքը 1915–1990 թվականներին 2017, (ըստ արխիվային փաստաթղթերի), տպ. «Հայկարլի», Երևան, 540 էջ:

Հայոց պատմություն 2015, հ. 3, գիրք երկրորդ, «Զանգակ», Երևան, 760 էջ:

«Հայրենիք» (Պոսթոն), N 19144, 6.12.1975; N 19985, 3. 01. 1979; N 20126, 18.06.1979.

Հատիտյան Ա., Շահբազյան Պ., Հայոց հայրապետի քարոզը Երևանի Ս. Սարգիս եկեղեցու օձման առթիվ.- «Էջմիածին» (Էջմիածին), ԼԳ. տարի, 1976, N 10–11, էջ 95:

Հարությունյան Լ. 2007, Լիբանանը 1958–1990 թվականներին, «Լուսակն», Երևան, 338 էջ:

Հովհաննիսյան Ն. 1982, Լիբանանյան ճգնաժամը և Լիբանանի հայ համայնքի դիրքորոշումը, (1975–1982 թթ.), «Հայաստան», Երևան, 80 էջ:

Assistance of Syrian Armenians to Their Lebanese Compatriots During...

Հովհաննիսյան Ն. 2006, Արաբական երկրների պատմություն, հ. 3, Անկախության և ինքնիշխանության դարաշրջան. 1918–2005 թթ., «Ձանգակ», Երևան, 840 էջ:

Մանուկեան Յ., Յուշեր եւ վկայութիւններ, 2011, <http://archive.aztagdaily.com/archives/32697/>.

Մելքոնյան Է. 2005, Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության պատմություն, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, հրտ. «Մուղնի», Երևան, 584 էջ:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւն Բերիոյ թեմի արխիւ /յետայսու ՄՏԿԿ ԲԹԱ/, հաւաքածոյ /հ./ 3, ցուցակ /ց./ 1, թղթածրար /թղթ./ 26, թերթ 106; թղթ. 37, թերթ 34–35–36:

Յակոբեան Ա. 2006, Հայեցի դաստիարակութիւնը լիբանանահայ համայնքէն ներս. «Խնդիրներ եւ հեռանկարներ», Պէյրութ, տպ. Cadmus Project, 48 էջ:

«Յառաջ» (Փարիզ), N 14.284, 3. 01. 1979.

Չոլաքեան Յ. 1997, Յիսնամեակ Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանի 1947–1997, Օֆսէթ տպագրութիւն, տպ. «Արեւելք», Հալէպ, 761 էջ:

Չոլաքեան Յ. 2007, Ութսունամեակ Հալէպի Ազգային Սահակեան վարժարանի 1927–2007, տպգ. Ազգային Սահակեան վարժարանի հոգաբարձութեան, տպ. «Արեւելք», Հալէպ, 606 էջ:

«Պարբերաթերթ» (Հալէպ), (Հայ կաթողիկէ առաջնորդարանի), 1976, N 1–12, էջ 17–19:

«Ջանասաթր» (Պէյրութ), 1975, ԼԸ. տարի, թիւ 11–12, էջ 334):

Վարժապետեան Ա. 1951, Հայերը Լիբանանի մէջ, Պատմութիւն լիբանանահայ գաղութի՝ հնագոյն դարերէն մինչեւ Ա. ընդհ. պատերազմին վերջատրութիւնը, Պէյրութ, «Համազգային», 500 էջ:

Վարժապետեան Ա. 1981, Հայերը Լիբանանի մէջ, 1920–1980 շրջան, հտ. Բ., Պէյրութ, տպ. «Սեւան», 543 էջ:

Տերիկեան Գ. 2018, Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմի լուսաբանումը «Ջարթօնք»-ի էջերում, «Ջարթօնք» բացառիկ 80 ամեակի, Պէյրութ, էջ 121–125:

Տէմիրճեան Վ. եպս. 1980, Գաւազանագիրք, Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայոց թեմերու առաջնորդութեանց, հ. Ա., Անթիլիաս, տպ. «Ալթափրես», 510 էջ:

**ՍՈՒՐԻԱՀԱՅԵՐՈՒ ԱԶԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԼԻՔԱՆԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ 1975-1979 Թ.**

ՖԻՇԵՆԿՅԱՆ Ա.

Ամփոփում

Քանայի բառեր՝ Լիբանան, քաղաքացիական պատերազմ, Բերիոյ թեմ, հայ համայնք, Պէյրուֆ, Սուրիա, սուրիահայություն:

Ապտուլ Համիտ 2-րդի եւ յետագային երիտթուրքերու ցեղասպան քաղաքականութեան հետեւանքով հայերու զգալի հատուածը բնակություն հաստատեց Լիբանան, ուր հիմնուեցան տարբեր հասարակական, կրօնական եւ քաղաքական կազմակերպություններ: Քանի մը տասնամեակ անց հայերը ներգրաւուեցան երկրի տարբեր ոլորտներու մէջ:

1975 թուականին Լիբանանի մէջ սկսած քաղաքացիական երկրորդ պատերազմը, որ նաեւ կրօնական երանգ ունէր, տեւեց մօտաւորապէս 15 տարի (1975-1990 թթ.), տասնեակ հազարաւոր մարդկային կեանքեր խլեց ու մեծաթիւ անբերան գործեց երկրէն ներս:

Քաղաքացիական պատերազմի օրերուն աղէտալի կացութենէն իրեն փրկուելու համար, լիբանանահայերու մէկ հատուածը դիմեց արտագաղթի դէպի Ամերիկա, Ֆրանսա, Գանատա, եւրոպական այլ երկիրներ, ինչպէս նաեւ Ծոցի երկիրներ, Յորդանան եւ Սուրիա:

Յօդուածը անդրադարձ կը կատարէ Սուրիոյ հայ համայնքի բոլոր կառոյցներու նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած նիւթաբարոյական օժանդակութեան՝ կրթական, առողջապահական եւ մարդասիրական ոլորտէն ներս, որով պիտի մեղմացնէր ե՛ւ լիբանանահայերու, ե՛ւ Սուրիոյ տարբեր քաղաքներուն, յատկապէս Հալէպի մէջ ապաստանող լիբանանահայերու անմխիթար վիճակն ու կեանքին սպառնացող վտանգը:

**СОДЕЙСТВИЕ СИРИЙСКИХ АРМЯН ЛИВАНСКИМ
СООТЕЧЕСТВЕННИКАМ ВО ВРЕМЯ ВТОРОЙ
ГРАЖДАНСКОЙ ВОЙНЫ
(1975–1979)**

ФИШЕНКЧЯН А.

Резюме

Ключевые слова: Ливан, гражданская война, Береговая епархия, армянская община, Бейрут, Сирия, сирийские армяне.

В результате политики геноцида, проводимой Абдул Гамидом II, а в дальнейшем – младотурками, значительное число армян обосновалось в Ливане, где были созданы различные общественные, религиозные и политические организации. Спустя десятилетия армяне стали принимать участие в различных сферах деятельности страны.

Вторая гражданская война в Ливане, не прекращавшаяся около 15 лет (1975–1990), унесла десятки тысяч жизней и вызвала в стране хаос.

Чтобы избежать катастрофической ситуации в дни гражданской войны, часть ливанских армян эмигрировала в Америку, Канаду, Францию и другие европейские страны, а также в страны Персидского залива, Иорданию и Сирию.

Армянская община Сирии оказала ливанским армянам огромную как моральную, так и материальную помощь в сфере образования и здравоохранения, облегчив их боль и страдания. Помимо этого, сирийские армяне всячески поддерживали своих ливанских соотечественников, обосновавшихся в Сирии, в частности, в Алеппо.